

Bacsinszky András és a Munkácsi Egyházmegye kánoni felállítása

BENDÁSZ DÁNIEL

A Kárpát-medencében lakó görög szertartású rutének egyházilag az egri püspökség területén éltek, és az ungvári unió felvétele is 1646. április 24-én az egri püspökség közvetítésével történt. Az egri püspökök jogot kezdtek formálni ahhoz is, hogy a görög szertartású püspökök csak vikáriusaik, illetve kiségtőik legyenek.

Itt meg kell említeni, hogy a Munkácsi Egyházmegye mindig, létezésének kezdetétől önálló volt, és a munkácsi püspökök is önállóak voltak, soha nem voltak alárendelve egyházi vonatkozásban valamilyen felsőbb egyházi hatóságnak, és soha sem ismerték el a konstantinápolyi pátriárkát. Ezt a tényt bizonyítják Lippai György levelei Pallotto kardinálisnak,¹ valamint II. Ferdinánd császár rendelkezései Rákóczi György fejedelemhez és Bálling Jánoshoz,² aki a „rutének patriarchájának” nevezi a munkácsi püspököt. A munkácsi püspökség 1646-ban felvette az uniót, mint önálló, soha semmilyen más egyházi hatalomtól nem függő püspökség. A magyar római katolikus egyházi hatalom nem akart megbékélni ezzel a ténnyel, és próbálta saját hatalma alá rendelni a Munkácsi Egyházmegyét és püspökeit.

1689. november 5-én VIII. Sándor pápa a Munkácsi Egyházmegyében és Magyarország más részein lakó görög szertartású katolikusok számára apostoli helynökévé és sebastei címzetes püspökké De Camillis János József bazilita szerzetest nevezte ki.³ Püspökké szentelése után Kollonich bíboros kíséretében Bécsbe érkezett, ahol I. Lipót császár (1657–1705) már a Munkácsi Egyházmegye püspökének nevezte ki De Camillist, de azzal a kikötéssel, hogy ő és az utódai az egri megyéspüspöknek – mint annak helyettesei – mindenkor engedelmeskedjenek.⁴ Ez a kitétel a császári kine-

1 HODINKA ANTAL: *A munkácsi gör. szert. püspökség okmánytára*, Ungvár 1911, 93., 116–117.

2 HODINKA ANTAL: *A munkácsi gör. szert. püspökség okmánytára*. Ungvár 1911, 90–91.

3 Uo., 289–290.

4 Uo., 296–297.; PIRIGYI ISTVÁN: *A magyarországi görögkatolikusok története*, Nyíregyháza 1990, 142.

vező iratban Kollonich bíboros javaslatára történt,⁵ és hosszú évtizedeken át zajló vitához vezetett a munkácsi és egeri püspökök között.

Ezek után csakhamar kitört a viszály a munkácsi De Camillis és az egeri Fenessy György püspökök között, melyet mindkét püspök elhalálózása sem tudott megállítani, sőt a jövőben folytatódott és erősödött is mindkét püspökség között.

De Camillis királyi kinevezése precedenst állított, mert De Camillis óta ott találjuk a püspöki kinevezésekben azt a feltételt, hogy a király által kinevezett munkácsi püspökök az ottani megyés-, tehát az egeri püspöknek mindenben engedelmeskedni kötelesek.⁶

Az első komoly lépés, melyet az egeri püspökök a munkácsi görög szertartású püspökök feletti joghatóságuk gyakorlata irányában tettek, az volt, mikor Telekessy István (1699–1715) 1713. április 9-én kinevezte általános helynökké Bizánczy Gennadiust. Telekessy utóda, Erdődy Gábor (1715–1744) az egeri egyházmegye területén élő keleti szertartásúak főpásztorának tartotta magát. Ezért Bizánczyt, még püspökké kinevezése előtt, 1715. április 20-án eskü alatt kötelezte iránta való engedelmességre. Később az egeri püspök Bizánczy jogkörét nagyon szűk korlátok közé szorította, és ő védelmet próbált keresni Rómában. Sajnos a Hitterjesztés Kongregációja 1718. június 20-án kimondta, hogy az egyesültek megyéspüspöke az egeri püspök, és Bizánczy csak az ő engedélyével szentelhet papokat és építhet templomot.⁷ Ettől kezdve erőteljesen kezd érvényesülni az egeri püspökök joghatósága a munkácsi püspökök felett. Az egeri püspökök a későbbiekben csak helynökknek (rituális püspököknek), a király munkácsi püspöknek és a pápa apostoli vikáriusoknak nevezte ki őket. Joghatóságukat az egeri püspök határozta meg, és minden esetben hűségesküt kellett tenniük. Ezen a megalázó helyzeten megpróbált változtatni Bizánczy György Gennadius (1716–1733) és Olsavszky Simon István (1733–1737), de sikertelenül.

Róma továbbra is apostoli vikáriusokat nevezett ki. A jelölteket a császár és az egeri püspök ajánlatára terjesztették fel, a jelöltek természetesen csak olyanok lehettek, akik hajlandóak voltak esküt tenni arra, hogy pártolják, és engedelmeskedni fognak az egeri püspöknek.

Az egeri püspökök ilyen eljárása törvénytelen volt. De Camillis püspök után Róma apostoli vikáriusokat nevezett ki, ami azt jelentette, hogy csak a Szentszéknek tartoznak felelősséggel, vagyis Róma nem az egeri püspökök segédpüspökévé, még kevésbé szertartási vikáriusává nevezte ki őket. S ennek tudatában Olsavszky Mihály Emánuel (1743–1767) püspökünk a papsága támogatásával elsőnek indította meg az akciót ennek az állapotnak megszüntetése érdekében. Meggyőződött róla, hogy sem a pápai

5 HODINKA: *Történet*, 570–571.

6 Uo., 569.

7 PIRIGYI: *A magyarországi görögkatolikusok*, 148.

brévék, sem a császári okmányok semmi olyat nem tartalmaznak, amelyek támogatnák az egri püspökök követeléseit. Barkóczy Ferenc (1744–1760) egri püspök enyhén mondva fölényeskedni kezdett Olsavszkyval szemben, melyet ő püspöki alázattal viselt el, de amikor önhatalmúlag 3 (három) görögkatolikus parókiát a szepesi római katolikus káptalanhoz csatolt, és a plébánosok a tized és stóla fizetését is maguknak követelték, Olsavszky már erősen lépett fel, és az 1747. május 8-i egyezség szerint a plébánosoknak betiltották a tized követelését.⁸

A következő évben Barkóczy azzal a céllal érkezett Munkácsra, hogy kánoni vizitációt tartson. Ez annyira durva jogsértés volt, hogy Olsavszky megtagadta fogadását, de mivel megfenyegették, hogy katonai intervencióval fogják rákényszeríteni, engedett a nyomásnak.⁹ Az esemény oly felháborodást váltott ki a papság és a hívők körében, hogy egyházmegyei zsinat összehívására került sor, amely élesen elítélte Barkóczy eljárását, és az egyházmegye függetlenítését követelték. 1749. február 6-án a pápához írt kérvény másolatát Olsavszky személyesen vitte el Mária Terézia királynőhöz és a bécsi nunciushoz, kérve azok támogatását.¹⁰

Mária Terézia kibékítési szándékkal maga vette kezébe az ügy intézését. Barkóczy elődjei praxisára hivatkozva – „minden lehető és lehetetlen” váddal a papság és a hívők visszaéléséről beszélve – akarta tisztázni magát. Olsavszky, hogy bizonyítsa a vádak alaptalanságát, a vizitációról beszámolót tart a császári udvarnak.¹¹ Kimutatta, hogy Barkóczy vádjai sok esetben teljesen alaptalanok, és a többi esetben a főokok között a papság és a hívek anyagi nincstelensége, de leginkább a plébánosok latinizációs törekvései voltak. Például Kereknyén a plébános nem engedte meg, hogy a görögkatolikus pap meghallgassa hívei húsvéti gyónását; Onokócon a plébános betiltotta a görögkatolikusoknak a harangozást.¹²

Az udvari kancellária 1752. március 16-i rendeletével betiltotta a római katolikus plébánosoknak és a protesznáns pásztoroknak, hogy a görögkatolikus lelkészeket híveik kiszolgálásában háborgassák.¹³ Így

8 JOANNCIUS BASILOVITS: *Brevis Notitia Foundationis Theodori Koriathovits, Cassoviae* 1804. P-IV., 31.

9 ИОАННЪ ДУЛИШКОВИЧЪ: *Историческія черты Угро-Русскихъ*, Унгарь 1877. Тутрадъ III. С.137–139.

10 Uo., С.151–152.

11 Olsavszky püspök latin beszámolója alapján Hadzsega Bazil kiadta ruszin nyelven a következő dolgozatokat: *Додатки к исторіи Русинов и руськихъ церквей в Мараморошъ, Ужгород* 1922. 92 С.; *Додатки к исторіи Русинов и руськихъ церквей в Ужанської Жупъ, Ужгород* 1924.; *Додатки к исторіи Русинов и руськихъ церквей в Жупъ Угоча, Ужгород* 1927. 122 С.

12 Василій Гаджега: *Додатки к исторіи Русинов и руськихъ церквей в Ужанської Жупъ, Ужгород* 1924. С.60, 64.

13 НОДИНКА: *Тörténet*, 603.

Barkóczy most kanonikus bizonyítékokkal próbálkozott, de Olsavszky Bécsben megvédelmezte apostoli vikáriusi jogait, elvetve Egernek a felette való joghatóságát.¹⁴

A császári udvar béketeremtés céljából 1756. szeptember 16-án rendeletet adott ki, amely szerint a „görög szertartású papság az egész egri püspökség területén lakó minden görögkatolikusoktól, a kinek a szentségeket kiszolgálja, az egész stóla-illetéket szedhesse; hogy templomokat építhessen, a hol szükséges; hogy a görögkatolikus papok híveikkel szabadon érintkezhessenek s viszont; s végül, hogy a latin papoknak a görögök rovására elkövetett vétségeit kásérje figyelemmel, hogy megbüntethetők legyenek. E rendeletet Barkóczy 1756. december 13-án, Olsavszky pedig 1757. január 29-én kelt körleveleikben tudatták papjaikkal.”¹⁵

Az új egri püspök Eszterházy Károly (1761–1799) fivérére támaszkodva, aki Bécsben kancellár volt, elhatározta Olsavszky teljes megalázását. Felújította a régi állapotot, és 1763-ban felszólította újbóli eskü letételére, s ezért öt évre megengedi neki hívei meglátogatását. A tized és a stóla fizetésére vonatkozólag felelevenítette Barkóczy 1747. évi rendelkezéseit: az a plébánosoknak jár, mert a görögkatolikus pap csak a plébános szertartási káplánja. Ebből kifolyólag az első botrányos eset 1763 januárjában Sáros megye közgyűlésén történt, Lipót császár 1692-es kiváltságlevele felolvasásakor – amely a munkácsi püspököt megyéspüspöknek nevezi – Eszterházy nyilvánosan kijelentette, hogy ez csak tévedés, mert az egri püspökség területén csak egy megyéspüspök van, és az ő, és senki más. Nagyon nagy feszültséget okozott a görög szertartású papság körében Eszterházy püspök 1763. március 18-án Olsavszky Emmanuelhez címzett megerősítő levele, amelyben a görög szertartású hívek főpásztorát rituális püspöknek nevezi ki.¹⁶ Olsavszky az udvari kancelláriához írt protestációjára a primás felszólította a ruszinokat „az egri püspök iránti tiszteletre és bizalomra.” Erre a Munkácson 1764. január 30-tól február 1-jéig megtartott egyházmegyei zsinat elhatározta egyszer s mindenkorra megszüntetni az egri püspöktől való függést, és „hogy az egész klérus felségfolyamodással járuljon a királynőhöz. A folyamodvány személyes átadására Bradácsot, a későbbi püspököt, felküldték Bécsbe”. Bradács János főesperes vezetésével delegáció ment Bécsbe ebben az ügyben, és ezzel kezdetét vette a függetlenségi harc.¹⁷

Olsavszky már korábban írta Mária Teréziának, hogy „a latin püspöknek való alárendeltsége és tőle való függése a fő akadály a unió terjedésé-

14 Uo., 604.

15 Uo., 605.

16 Uo., 606.

17 BASILOVITS: *Brevis Notitia*, IV., 32–33.; ДУДИШКОВИЧЬ: *Историческія*, III. С.172–173.; Атанасій Пекар: *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Рим 1967. С.57.

nek és fennmaradásának.”¹⁸ Eszterházy ezzel szemben továbbra is kitartott fix ideája mellett, hogy Olsavszky csak azért akarja a függetlenséget kivívni, hogy könnyebben tudjon „visszatérni a szimához”.¹⁹ De a két szertartású katolikus papok között már hatalmaskodásokra is sor került több esetben. Ezeknek az eseteknek eldurvulása és napról napra növekvő száma meggyőzte a császári udvart, hogy a rend és az unió érdekében valamit tenni kell.

Az Munkácsi Egyházmegye függetlenségéért vívott harcban Olsavszky Mihály Emmanuel (1743–1767) püspökünk elérte azt, hogy már Mária Terézia királynő is belátta ennek az ügynek komolyságát, és minél hamarabbi megoldását szorgalmazta. 1766. április 30-án a királynő levelet intézett XIII. Kelemen pápához (1758–1769), melyben arra kérte fel a Szentszéket, hogy a munkácsi püspökséget a kánoni előírásoknak megfelelően állítsa fel.²⁰ Az újonnan felállított egyházmegye javadalmazásáról ő maga mint királynő fog gondoskodni.

Róma a császárnő kérését nagy szívélyességgel fogadta. XIII. Kelemen pápa Mária Teréziának 1766. június 11-én írt válaszában azt írja, hogy hajlandó a Munkácsi Egyházmegye önállósítására, de előbb bizonyos információkat óhajt beszerezni. Eszterházy tudomást szerezve erről, mozgósította összes befolyásos ismerősét: fivérét, a bécsi kancellárt, saját bécsi prokurátorát, Merendit, a prímást, Barkóczy Ferencet, aki azelőtt egri püspök volt, az újonnan kinevezett bécsi nunciust, Eugenio Viscontit (1767–1774), aki kezdetben Eszterházyt segítette.²¹

Eszterházy egri püspök 1767. március 31-én írt információjában elveti az önállósítást. Szerinte az önállósítás „a Szent Unió-nak nagy kárára volna”, és „nagy veszteség származna abból az egri egyházmegye részére. 113 pontból álló információját bizonyító iratokkal is ellátta.”²²

Ezen információ alapján a pápa véleményt változtatott, és elrendelte, hogy a nuncius győzze meg Mária Teréziát, hogy „a szent hit javának érdekében” mondjon le a Munkácsi Egyházmegye önállósításának gondolatáról.

Nem kétséges, hogy a munkácsi püspökség felállításában nagy szerepe volt annak az unióellenes mozgalomnak, amely 1765-ben robbant ki Hajdúdorogon. Elősegítette az ügyet a hajdúdorogiak 1765. évi azon kérelme, hogy adjanak nekik görögkeleti schizmatikus papot, mert a protestánsok

18 BASILOVITS: *Brevis Notitia*, IV., 41.

19 Дулишковичъ: *Историческія Ш.*, 174.

20 НОДИНКА: *Тörténet*, 609.; Пекар: *Нариси*, 57–58.

21 Пекар: *Нариси*, 58.

22 BASILOVITS: *Brevis Notitia*, IV., 76–125.; Атанасій В. Пекар, ЧСВВ: *Нариси історії Церкви Закарпаття*, Том I. Рим, Львів 1997. 58–59.

állandóan azzal gúnyolják őket, hogy az „ő püspökük csak szolgálja az egri püspöknek, papjaik pedig csak káplánjaik a plébánosoknak.”²³

Igy érkezünk el Bacsinszky András személyéhez, aki ezeknek az eseményeknek az idején hajdúdorogi parókus és a hajdúdorogi esperesi kerület esperese volt.

Bacsinszky András 1732. november 14-én született Bacsinszky Tódor vidéki görögkatolikus pap családjában az Ung megyei Benyatina faluban (ma Észak-Szlovákia). Az elemi oktatást otthon édesapjától kapta, mint a papgyerekek többsége abban az időben, mivel a szegény hegyaljai Benyatina faluban akkor még nem volt sem iskola, sem kántor. A szülők már korai gyermekkorban beoltották gyermekükbe a görögkatolikus vallás szeretetét, aki boldogan ült a kántor helyén, segítve édesapjának a Szent Liturgiában.

Amikor András betöltötte a 10. életévét, Ungváron sikeresen levizsgázott a népiskola tanterve szerint, és édesapja beíratta az ungvári jezsuita gimnáziumba.²⁴

Teljesítvén Mária Terézia királynő 1750. április 21-én kiadott felszólítását,²⁵ hogy látogassa meg egyházmegyéjének minden parókiáját, Olsavszky püspök még ebben az évben meglátogatta Benyatina községet, és a következő sorokat jegyezte be a jegyzőkönyvbe: „A parókus – Bacsinszky Tódor, akit Lengyelországban Usztriczky püspök²⁶ szentelt pappá és a hajdani püspökjelölt Hodermmarszki apát iktatta be benyatini parókussá. Benyatina faluban nincs parokiális telek, és a pap saját költségén vásárolt lakásában lakik. A pap fia végzi a kántori teendőket, de fizetést nem kap.

A Szent Miklós tiszteletére szentelt fatemplom zsindelellyel fedett és jó állapotban van. Az ikonok anyagra vannak festve. Az antimension Bizáncytól való, a szentségtartó és a kehely cin, van két miseing és két harang. A temető körül van kerítve. Anyakönyv is van. A pap eltartására a hívek két véka zabot adnak családonként.”²⁷

Olsavszky püspök figyelemmel kísérte András tanulmányait az ungvári jezsuita gimnáziumban. 1752-ben, a gimnázium befejezése után a püspök elküldte őt továbbtanulni a papi szemináriumba, a nagyszombati egyetemre. Könnyen tanult, minden nehézség nélkül, és a papi tanszék egyik legjobb

23 Петровъ: *Старая Вѣра*. Том II. 79–80.

24 Гомонай: *Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX–XX ст.)*, Ужгород 1992, С.6; Йосип Кобаль: *Ужгород відомий і невідомий*, Львів 2003, 45. Степан Пап: *Історія Закарпаття*, Том 3. Івано-Франківськ 2003, 122.

25 НОДИНКА: *Тісторія*, 603.; Василь Гаджега: *Додатки к історії Русинів и руських церквей в Ужанской жупі. Студіѣ історично-архивнѣ. Науковий зборник товариства »Просвѣта« в Ужгородѣ за рок 1923. Рочник II. 59.*

26 Ijeronim Usztriczkij premisli püspök (1715–1746) Galíciában.

27 Василь Гаджега: *Додатки к історії Русинів и руських церквей в Ужанской жупі. Студіѣ історично-архивнѣ. Науковий зборник товариства »Просвѣта« в Ужгородѣ за рок 1923. Рочник III. 185.*

diákja volt. Majlát gróf nagyra értékelte tehetségét és „felvette őt gyermekei házi tanítójának.” Így gyakori vendége volt „Majlát gróf házának,” ami igen nagy hasznára volt az ifjú kispapnak, mivel itt tanulta meg a beszélgetés fortélyait a „felsőbb körökhöz tartozó személyekkel,” és lehetősége nyílt befolyásos egyénekkel megismerkedni.²⁸ Teológiai tanulmányait befejezván András hazaérkezett, és 1756. szeptember 2-án Olsavszky Mihály püspök nőtlenül pappá szentelte. Felszentelt papként tanulmányai folytatása végett visszautazott Nagyszombatba. Miután 1758-ban Bacsinszky András megszerezte a teológiai doktori címet,²⁹ hazautazott Munkácsra, ahol még ez évben Olsavszky Mihály püspök kinevezi őt Dorogra segédlelkésszé, ahol 1756–1760 között Szabados György volt a parókus és esperes is.³⁰ 1760-ban Olsavszky Mihály püspök munkácsi parókussá nevezte ki Szabados Györgyöt, valamint a munkácsi esperesi kerület esperesévé. Az áthelyezés folytán így lett Bacsinszky András dorogi parókus és a dorogi esperesi kerület esperese, később szabolcs-szatmári főesperes. 1761. október 1-jén Olsavszky püspök kanonokká nevezte ki Bacsinszky Andrást.³¹ Bacsinszky András 12 éven át volt hajdúdorogi parókus.

Bacsinszky András első parókusi évei nyugodt szolgálatban teltek el, melyben nagy örömét lelta. De ez a békés szolgálat nem sokáig tartott, mivel 1765-ben saját parokiális területén lázadás kezdődött az unió ellen. Ez a lázadás nem hirtelen történt, hanem kívülről volt előkészítve, és ezért különös történelmi esemény.

1764-ben Tokajba érkezett egy moszkvai tábornok néhány fiatal tiszttel és nagy kiszolgáló személyzettel. Volt közöttük egy orosz ortodox pap, aki nagyon könnyen tudott kapcsolatot teremteni a már egyesült tokaji hívekkel és a környékbeli lakosokkal. Így elkezdte unióellenes tevékenységét, és unióellenes lázadásra buzdította a ruszin és szerb híveket Szabolcs megyében. Céltudattal lázított az unió és a katolicizmus ellen, hogy a hívek kérjenek a kárlováci érsektől maguknak ortodox papot. Ez a lázító tevékenység nagyon jó talajra talált Hajdúdorogon, mert 1765. július 21-én a hívek egy része megtagadta az uniót, és küldöttség érkezett a kárlováci

28 Олександр Баран: Єпископ Андрей Бачинський і церковне відродження на Закарпатті. Бібліотека Логосу. Т.ХХХІІІ. Канада, Йорктон, Саск, 1963. С.8.

29 UDVARI ISTVÁN: *Ruszinok a XVIII. században. Történelmi és művelődéstörténeti tanulmányok*, Nyíregyháza 1994. 197.

30 Szabados György 1723. április 5-én született az Ung megyei Palló községben a galíciai származású Milyán Gábor suszter családjában. A teológiai tanulmányait Nagyszombatban végezte, és 1750. szeptember 30-án Olsavszky Mihály munkácsi püspök szentelte pappá. 1750–1756 között Sárospatakon volt parókus, az 1756–1760. években Dorogon parókus és a dorogi esperesi kerület esperese. 1758-ig Szabolcs és Szatmár megyék főesperese. Munkácson halt meg 1771. január 20-án, és a csernekhegyi kolostor temetőjében van eltemetve.

31 Михайло Лучкай: *Історія Карпатських русинів, Т.ІV*, Ужгород 2003. 268.

érsekhez, hogy papot kérjenek maguknak.³² Bacsinszky András értesülvén az eseményről, azonnal levelet írt Eszterházy Károly egri püspöknek, aki Bacsinszky leveléhez csatolva saját észrevételeit elküldte Bécsbe. Ellenőrző testület alakult az ok feltárására, Nyíregyházán és Hajdúdorogon is kihallgatták a tanúkat és a lázadás résztvevőit. A bizottság megállapította, hogy a lázadást egy moszkvai ortodox pap lázító tevékenysége okozta, aki Tokajban tartózkodott. Miután 1765. szeptember 16-án Mária Terézia megkapta a nyomozás jegyzőkönyvét, azonnal levelet írt II. Katalin (1762–1796) orosz cárnőnek, hogy a tábornokát a kiszolgáló személyzettel együtt hívja haza Tokajból. A kárlóváci érseknek pedig megtiltotta ortodox papot küldeni Hajdúdorogra.³³

A hajdúdorogi lázadás befejeződött, de mély nyomokat hagyott Bacsinszky András lelkében, mert érezte, hogy meg kell keresni a megtörtént lázadás mélyebb gyökereit. Végül is arra a meggyőződésre jutott, hogy a hívek elégedetlensége az unióval, mint fő ok, abban keresendő, hogy a Munkácsi Egyházmegye alá van rendelve az egri püspöknek.

Ha eddig Bacsinszky András csak különálló szemlélője volt a Munkácsi Egyházmegye szabadságáért és függetlenségéért vívott küzdelmének, akkor most a hajdúdorogi lázadás után ő lett a legnagyobb és odaadó támogatója ebben a harcban Olsavszky Mihály és később Bradács János püspököknek.³⁴

Az egyházmegye törvényesítéséig vezető út nem volt könnyű, mert az egri püspökök és a magyar latin egyház mindent megtett, hogy az Apostoli Szentszék ne döntsön az ügyben. Az egyházmegye törvényesítésének ügye csak akkor lépett a sikerek mezejére, amikor maga Mária Terézia császárnő vette kezébe az ügyet. A Máramaros megyei³⁵ és a dorogi unióellenes mozgalmak meggyőzték a királynőt a Munkácsi Egyházmegye törvényesítésének fontosságáról.

Mária Terézia Olsavszky Mihály halála után (1767) utódjául Bradács Jánost ajánlja, de Eszterházy ennek ellene van, mert „minden áron a latin

32 ТИМКÓ ИМРЕ: *Keleti kereszténység, keleti egyházak*, Budapest 1971. 459–460. Дулишковичъ: *Историческія*, III. 176.

33 HODINKA: *Történet*, 608.; GRIGÁSSY GYULA: *A magyar görög katolikusok legújabb története*, Ungvár 1913, 25–27.

34 Баран: Епископ Андрей Бачинський, 11.

35 Máramaros megyében már 1760-ban is voltak zavargások az unió ellen. Ezeknek a zavargásoknak szervezője Szofroniusz szerzetes, aki a kárlócai szerb patriárkával volt kapcsolatban. Itt a veszély nagyobb volt, mint Dorogon, mert ezen agitációban némely helyi pap is aktívan vett részt. Azon kívül egy erdélyi ortodox püspök egynéhány tanulatlan parasztembert pappá szentelt, akiknek felszentelésük után az volt a szándékuk, hogy folytatni fogják papi működésüket. Olsavszky Mihály püspöknek sikerült lecsillapítani ezt a mozgalmat.

ordináriustól valló függés ellen harcolt.”³⁶ 1768. január 27-én az Apostoli Szentszék mégis Bradács Jánost nevezte ki, de csak „Apostoli Vikáriussá”. Most már Bradács püspök kérésére Mária Terézia fordult a pápához 1768. március 7-én, eltekintve az első sikertelen próbálkozástól, most Albáni kardinális és római ügyvédei közvetítésével újra kéri, hogy a pápa hirdesse ki a Munkácsi Egyházmegye függetlenségét. De a pápa ismét elutasította a királynő kérését. Ezután 1768. augusztus 24-én Mária Terézia levélben fordul mindkét (az egri és a munkácsi) püspökhöz, hogy ők barátként rendezzék maguk között az összes nézeteltérést. Megkapva ezt a levelet, 1769. szeptember 15-én Bradács János püspök négy főesperes kíséretében – közöttük volt Bacsinszky András is – elutazott Egerbe, hogy megértésre jussanak és megegyezzenek Eszterházy Károly egri püspökkel, teljesítve a királynő kérését. De ez a találkozás nem hozta meg a várt eredményt, sőt ellenkezőleg, mivel mindkét püspök kitartott a saját álláspontja mellett, s nem tudták megtalálni a közös nyelvet, így még nagyobb nézeteltérésekkel váltak el egymástól, mint azelőtt.³⁷ Bradács János püspök nagyon nehezen dolgozta fel magában az egri püspök mindenható viselkedését, ahogy vele és a Munkácsi Egyházmegye küldöttségével beszélt. Mivel nem látott kiutat ebből a helyzetből, játszott azzal a gondolattal, hogy lemond a püspökségről.

A karácsonyi ünnepek után Bacsinszky András eljött Munkácsra meglátogatni Bradács János püspököt, és neki sikerült újra lelket önteni az elkeseredett püspökbe és új tettekre rábeszélni. Bacsinszky András nemcsak megnyugtatta a püspököt, de tanácsolta neki újra követeket küldeni Mária Terézia királynőhöz. Bradács János püspök 1770 februárjában megbízó levelekkel elküldte Bacsinszky András Bécsbe, mivel ő ismerte az ügyet legjobban. Bécsben különös hűvösséggel fogadták Bacsinszky András, és „az akkori magyar királyi kancellária tanácsadója, Bajzát József³⁸ minden tudásával és erejével azon ügyködött, hogy ez a képviselő dolgavégezetlenül térjen oda vissza, ahonnan jött.”³⁹ Ebben az élethelyzetben mutatkozott meg a fiatal főesperes valódi tehetsége. Eltekintve minden sikertelenségtől, Bacsinszky András nem adta fel a harcot, és elszántságával elérte azt, hogy Mária Terézia királynő fogadta őt. Vasárnap, 1770. április 1-jén Bacsinszky András személyes látogatásra kapott engedélyt, „mivel született tehetséggel rendelkezett a cselekvéshez és beszédhez,” és képes volt oly annyira meggyőzni a királynőt a Munkácsi Egyházmegye önállósításáról, hogy Mária

36 Пекар: *Нариси історії Церкви Закарпаття*, Том I. Рим, Львів 1997. 59.

37 Баран: Єпископ Андрей Бачинський, 11–12.; Дулишковичь: *Историческія*, III. 199–211.

38 Bajzát József (1720–1802) 1737-ben a nagyszombati szemináriumban elkezdte tanulmányait. 1743-ban pappá szentelték, 1750-ben kanonok Pozsonyban. 1751-től a Magyar Királyi Kancellária tanácsadója. 1777-től veszprémi püspök.

39 Лучкай: *Історія*, IV, 157.

Terézia jóváhagyta és aláírta azt e szavakkal: „Amit nem tudtam megtenni az előző, XIII. Kelemen pápánál, most biztosan megteszem a jelenlegi, XIV. Kelemen pápánál, hogy a munkácsi püspök kanonizálva legyen a görög szertartású katolikus hívek számára, és így végre hirdesse ki önállóságát az egriek joghatósága alul.”⁴⁰

Hogy a Munkácsi Egyházmegye önállóságának ügye simán érjen célba, ezért Mária Terézia királynő Bacsinszky Andrást elküldte az egyházügyek miniszteréhez, akit neki hamar sikerült meggyőzni a Munkácsi Egyházmegye kérelmének sürgős teljesítése érdekében. Tehetségének köszönhetően így Bacsinszky András képes volt meggyőzni a királynő összes tanácsadóját, és április 3-án, az első tanácskozáson Mária Teréziánál mind egyhangúlag támogatták a királynő döntését a Munkácsi Egyházmegye önállóságának elismerése és kanonizálásának ügyében.⁴¹

Bacsinszky András 1770. április 15-ig tartózkodott Bécsben, mikor már látta, hogy a Munkácsi Egyházmegye ügye jó úton halad, nagy meglepettséggel tért haza. Munkácson nagy örömmel fogadták a fiatal főesperest, aki beszámolt a rábízott feladat sikeres befejezéséről.

1770 májusában II. József⁴² császár Munkácsra érkezett, és Bradács János (1768–1772) munkácsi püspököt nemcsak a lakhelyén fogadta, de részt is vett a pütkösdői szentmisén, melyet Bradács János püspök végzett a csernekhegyi kolostor Szent Miklós-templomában. Ebben az esetben is Bacsinszky András volt a főrendező, aki németül magyarázta a császárnak a keleti szertartású liturgia menetét. Beszélgetve a császárral, Bacsinszky András sokat beszélt a Munkácsi Egyházmegye elnyomásáról és sanyarú helyzetéről.⁴³ Bacsinszky András igyekezett kihasználni ezt az Isten adta pillanatot is, hogy a Munkácsi Egyházmegye önállósági ügyének még egy befolyásos ügyént szerezzen a császári udvarnál.

1770. május 12-én Mária Terézia levélben fordult XIV. Kelemen pápához (1769–1774), melyben kéri a végleges eldöntését a Munkácsi Egyházmegye kanonizálásának kérdésében. Hogy kérését megalapozza, a királynő egyidejűleg megbízta Coquelin⁴⁴ római ügyvédjét egy új emlékirat elkészítésével, melyet a Szentszéknek adott át a királynő. Coquelin most nagyon előnyös helyzetben volt, mivel már Eszterházy Károly egri püspök emlékiratát is megkapta, és így ő nagyon könnyen tudta megcáfolni a püspök állításait.⁴⁵ A negyven pontból és nyolc csatolt dokumentumból álló beadvány

40 Лучкай: *История*, 157.

41 Дулишковичъ: *Историческія*, III. 212.

42 II. József Mária Terézia királynő legidősebb fia. Apja, I. Ferenc császár halála után 1765-ben a német-római császár címét viselte, és anyja őt kormánytársává fogadta.

43 Дулишковичъ: *Историческія*, III. 213.; Лучкай: *История*, IV. 159–161.

44 Coquelin római ügyvéd, már 1767-ben a pápának beadott Mária Terézia-emlékirat szerkesztésében részt vett, most újabb emlékiratot adott be.

45 HODINKA: *Történet*, 617–621.

bebizonyította az egri püspök joghatóságának törvénytelenységét,⁴⁶ mivel az egyházzog szerint az „apostoli helynökök a pápa által nevezetnek ki, úgy közvetlenül csak neki vannak és lehetnek alárendelve és senki másnak.”⁴⁷ De sajnos figyelem nélkül hagyva az összes kérelmeket, sérelmeket és bizonyításokat, az Apostoli Szentszék mégis az egri püspök, Eszterházy Károly véleményét tartotta fontosnak. Ezek után Mária Terézia 1770. szeptember 14-i rendelkezésével utasította Kaunitz⁴⁸ minisztert, hogy gyorsítsa meg a Munkácsi Egyházmegye önállósításának jogi státuszát Rómában. Viszont XIV. Kelemen pápa 1770. október 10-i rendelkezése értelmében úgy döntött, hogy még egyszer meghallgatja Eszterházy Károly egri püspököt. Mária Terézia erélyesen lépett fel az időhúzásnak e formája ellen és nyíltan kijelentette Visconti bécsi nunciának, hogy végül is ő, saját maga lesz kényszerülve döntést hozni az ügyben, s élve patronális jogával maga is megalapíthatja a munkácsi püspökséget.⁴⁹ 1770. november 1-jén a nuncius sietett tudatni ezt a római pápával, de a királynő öt nap múlva, november 6-án, szintén értesítette a pápát döntéséről. XIV. Kelemen pápa meg sem várva Mária Terézia levelét, megakadályozva a királynőt, hogy ne Róma beleegyezése nélkül valósítsa meg ezt az egyházi vonatkozású tervét, már november 17-én értesíti a bécsi nunciust, hogy a munkácsi püspökséget „kánonszerűleg önálló püspökséggé emeli”. XIV. Kelemen pápa kézhez kapva Mária Terézia levelét, 1770. november 27-én saját kezűleg írt levelében értesíti Ausztria császárnőjét az előbb említett döntéséről.

Végre Bacsinszky András igyekezete, tehetsége és diplomáciai adottságai, melyekkel meggyőzte a császárnőt és minisztereit, meghozták a várt gyümölcsöt. 1771. szeptember 19-én XIV. Kelemen pápa „Eximia Regalium Principum” bullájával megalapította az önálló Munkácsi Egyházmegyét, és 1771. szeptember 23-án az eddigi roszeni tituláris Bradács János püspököt pedig kinevezte az önálló Munkácsi Egyházmegye püspökévé. Sajnos még egy évig sem élvezhette méltóságát, mert 1772. július 4-én visszaadta lelkét Teremtőjének. Bradács János püspök halála után a Munkácsi Egyházmegye papsága egyhangúlag Bacsinszky Andrást választotta meg káptalani vikáriusnak.

1772. július 17-én Bacsinszky András értesítette a császári kancelláriát és a bécsi nunciust Bradács János haláláról és személyének káptalani vikárius-

46 BASILOVITS: *Brevis Notitia*, IV., 143–185.

47 HODINKA: *Történet*, 619.

48 Kaunitz Vencel Antal (1711–1794) IV. Károly császár udvari tanácsosa volt. 1741-ben Mária Terézia diplomáciai ügyek intézésével bízta meg Kaunitzot. 1750–1753 között Franciaországban nagykövet. Mária Terézia 1753-ban osztrák udvari és államkancellárrá nevezte ki. II. József császár (1780–1790) alatt sokat vesztett befolyásából. II. Ferenc császár (1792–1835) trónra léptekor Kaunitz udvari kancellária méltóságáról lemondott, és 1794. június 27-én meghalt Bécsben.

49 Дулишковиць: *Историческая*, III, 214.

sá választásáról. Bacsinszky András értesítését ezen hivatalok továbbították a római Szentszékhez.

1772. július utolsó napján a bécsi nuncius az Apostoli Szentszék nevében megerősítette Bacsinszky Andrászt mint a Munkácsi Egyházmegye káptalani vikáriusát és adminisztrátorát. Ugyanakkor a bécsi nuncius felhívta Mária Terézia figyelmét, hogy új püspök ajánlásakor előnyben részesítse azt a személyt, aki a római Urbán Kollégiumban szerezte meg teológiai végzettségét. De a Munkácsi Egyházmegyében nem talált olyan papot, aki az előbb említett intézetben tanult. Ezért döntött úgy, hogy a legodaadóbb, legintelligensebb Bacsinszky Andrászt fogja ajánlani, aki még az egykori Osztrák–Magyar Monarchia felsőbb köreiben is jól ismert személy. A császárnő, mint Magyarország királynője, élve „Juris Patronatus” jogával 1772. augusztus 5-én Bacsinszky Andrászt nevezte ki a Munkácsi Egyházmegye püspökévé.⁵⁰

50 BASILOVITS: *Brevis Notitia*, IV., 216–218.; Баран: Єпископ Андрей Бачинський, 15.